

Kakelen OF SPREKEND LEREN?

“Groepswerk? Veel gekakel, weinig leren.” Zo’n uitspraak hoor je wel eens in de leraarskamer. Maar wat als we iets doen aan de kwaliteit van dat gekakel? Onderzoekers van de Karel de Grote Hogeschool leerden leerlingen *exploratieve gesprekstechnieken* aan. Daarmee leerden de leerlingen ‘sprekend leren’. Hoe gaat dat in zijn werk?

Jan T’Sas & Ria Van den Eynde

“Het is nummer drie”, zegt Sara. “Nee, dat is toch nummer vijf”, antwoordt Pedro meteen. Ayala onderbreekt hem en zegt: “Jong, je bent niet slim, hé”. Ze trekt het opdrachtenblad uit de handen van Pedro, die boos wordt. Er ontstaat ruzie en Sara roept de leerkracht erbij...

Herkent u dit scenario? Voor heel wat leerkrachten is het dagelijkse kost. De bedoeling van groepswerk is dat leerlingen van elkaar leren, leren samenwerken, hun verantwoordelijkheid leren nemen, moeilijkere leerstof samen de baas worden, enzovoort. Klinkt mooi in theorie, maar de praktijk is anders. Volgens de Poolse onderzoeker Panitz knappen veel leerkrachten op groepswerk af, omdat het te weinig oplevert. De meeste boeken over groepswerk geven leerkrachten wel heel wat nuttige adviezen over soorten opdrachten, organisatie en taakverdeling, maar één aspect bleef tot nu toe onderbelicht: het spreken zelf.

VEEL DECIBELS, WEINIG LEREN

“Als leerlingen in groepen moeten samenwerken, voeren ze heel vaak *competitieve en/of cumulatieve* gesprekken. Dat weten we van Britse onderzoekers”, vertelt Jan T’Sas van de Karel de Grote Hogeschool. Samen met collega Ria Van den Eynde deed hij twee jaar lang onderzoek rond dit thema.

“Bij competitieve gesprekken luisteren leerlingen niet (actief) naar elkaar. Ze laten elkaar niet uitspreken. Ze proberen het gesprek te domineren en hun mening op te dringen. Ze vragen niet naar argumenten en formuleren er zelf nauwelijks. Er wordt weinig doelgericht gewerkt en slechts zelden streven de leerlingen bewust naar een consensus. Debatten zijn vaak heel competitief. Kijk maar naar een aflevering van *De Zevende Dag*. Door het gekrakeel kun je soms nauwelijks nog volgen. Maar dat zal de discussianten zelf worst wezen: zij willen vooral winnen. Bij cumulatieve gesprekken gaat het er anders aan toe. Daar stellen leerlingen elkaar weinig of geen vragen en argumenteren doen ze slechts in beperkte mate. Voor een

brainstorm kan dat positief zijn, maar groepswerk is meestal meer dan dat. Al te gauw zie je leerlingen weinig kritisch reageren op wat iemand zegt. Ze haspelen opdrachten snel af om ‘er vanaf te zijn’.”

Leerkrachten die groepswerk organiseren, willen vooral dat leerlingen een moeilijke taak samen tot een goed einde brengen. Ze willen dat leerlingen samen een probleem oplossen en zo ook van elkaar leren. Dat lukt niet echt met een competitief of cumulatief gesprek. “Het effect van deze gesprekken kent elke leerkracht”, weet T’Sas. “Meer decibels dan leren.”

Over de auteur

JAN T’SAS

is lerarenopleider en nascholer aan de Universiteit Antwerpen. Voor dit onderzoek werd hij gedurende twee jaar aangesteld als hoofdonderzoeker bij de Karel de Grote Hogeschool.

RIA VAN DEN EYNDE

is lector en lerarenopleider aan de Karel de Grote Hogeschool. Zij volgt de implementatie van het onderzoek in klas en school verder op via de nascholingscel van de hogeschool.

“KOM EENS NAAR ONZE PERSONEELS- VERGADERING”

Welke gespreksvaardigheden hebben leerlingen dan nodig om groepswerk wél effectief te maken? Onder welke voorwaarden leren ze echt van elkaar? Het antwoord luidt: door exploratieve gesprekken te voeren. In Vlaanderen is daar weinig over bekend. Nochtans klinken de kenmerken van *exploratieve gesprekken* verrassend eenvoudig. Je kunt ze verwoorden in zes gespreksregels, die je ook wel ‘praat’- of ‘babbelregels’ kunt noemen:

1. Elk groepslid mag eigen ideeën/ meningen uiten;
2. We luisteren naar elkaar en respecteren elkaars idee/mening;
3. We geven argumenten voor onze eigen ideeën/meningen;
4. We vragen andere groepsleden naar hun ideeën/meningen en naar hun argumenten;
5. We geven constructieve kritiek op wat er gezegd wordt;
6. We streven naar een consensus.

“Klinkt eenvoudig, niet?”, aldus T’Sas, “Maar pas die zes regels maar eens consequent toe. Ook volwassenen kunnen dat niet zomaar.

Als ik hierover praat met leerkrachten, zegt er altijd wel iemand dat die regels misschien ook maar eens tijdens de personeelsvergaderingen voorgelezen moeten worden. Verder zou je verwachten dat *exploratief spreken* in ons curriculum zit. Hier en daar vind je er inderdaad aspecten van terug, zoals in de eindtermen taal en sociale vaardigheden en in de onderzoekscompetenties, maar het is een gefragmenteerd verhaal. Van een concrete leerlijn kun je zeker niet spreken.”

HOE JONGER, HOE BETER

“Exploratief spreken zit niet in onze genen”, stelt Neil Mercer van de universiteit van Cambridge. “Daarom moeten we het op school leren.” Mercer is een specialist. Al sinds 1997 voeren hij en zijn team experimenten uit in scholen. Daarbij leren leerlingen tijdens groepswerk op een intensieve manier de zes basisregels systematisch te hanteren. “De effecten van exploratief spreken zijn veelal dezelfde”, aldus Mercer.

“De leerlingen werken beter samen, kunnen beter hun gedachten formuleren en argumenten verwoorden, en ze lossen als groep beter probleemopdrachten op. Bovendien worden ze ook individueel beter in probleemoplossend denken.”

Mercer voerde zijn experimenten vooral uit in het lager onderwijs. “Hoe jonger de leeftijd waarop we exploratief leren spreken, hoe beter”, weet hij. Intussen werd het experiment op allerlei manieren herhaald in andere landen, en ook in het secundair en hoger onderwijs. Dat leverde nieuwe inzichten op, maar vooral gelijkaardige positieve effecten.

EIGEN REGELS WERKEN BETER

Maar hoe zit het bij ons? Jan T’Sas en Ria Van den Eynde lieten zich door Mercer inspireren. Ze splitsten elf klassen uit vijf Antwerpse lagere scholen op in experimentegroepen en controlegroepen en gingen aan de slag. “In elke klas waren we drie maanden actief”, vertelt T’Sas. “De experimentegroepen leerden de babbelregels aan en pasten die wekelijks toe in groepswerk. De controlegroepen deden groepswerk zonder babbelregels. Via tests en observaties vóór en na die drie maanden gingen we het effect van het experiment na.” Om de leerlingen exploratief te leren

spreken, ontwierpen de onderzoekers basislessen. Ria Van den Eynde: “Elke basisles maakt de leerlingen bewust van één aspect van de exploratieve gesprekken. In het lager onderwijs werk je daarbij het best met ‘babbelkaartjes’: ‘praat’, ‘luister’, ‘Wat denk jij?’, ‘Waarom denk je dat?’, enzovoort. In het secundair laat je de leerlingen sneller zelf tot de basisregels komen. Het is een bekende didactische truc: leerlingen zijn altijd meer bereid om eigen regels te respecteren dan regels die ze van bovenaf opgelegd krijgen.”

Maar basislessen alleen volstaan niet. T’Sas: “Eens de regels vastliggen, moet je regelmatig groepswerk doen, waarna de leerlingen ook terugblikken op de mate waarin zij de regels hebben toegepast en wat dat heeft opgeleverd: ‘Wie heeft goed geluisterd? Hoe heeft luisteren je geholpen om de opdracht te maken? Wat leverde het op om naar argumenten te vragen? In welke groep werden sommige regels minder goed gevolgd?’ De volgende les kun je dan anticiperen: ‘Vorige week zeiden jullie dat er te weinig waarom-vragen zijn gesteld. Daar ga je bij deze nieuwe opdracht extra op letten.’ Het is een cyclus van feedback, feed forward, feedback, enzovoort. Steeds opnieuw. Daar leren leerlingen het meest van.”

POSITIEVE RESULTATEN

Wat leverde het experiment op? T’Sas: “Leerlingen die exploratief leerden spreken, scoorden na drie maanden significant hoger op de probleemoplossende toetsen die we vóór en na hebben afgenomen. Ze gingen er gemiddeld met 10% op vooruit, in één klas zelfs met 20%. Maar in de controleklassen bleven de leerlingen ter plaatse trappelen.” De leerlingen van de experimentegroepen gingen ook exploratiever spreken.

Van den Eynde: “Typische woorden en woordgroepen als ‘Waarom?’, ‘Ik denk dat’, ‘Wat denk jij?’ en ‘Zijn we het eens?’ werden vaker en efficiënter gebruikt dan in de controlegroep. Tegelijk gebruikten de leerlingen uit de experimenteergroep na drie maanden meer argumenten tijdens het groepswerk. Ten slotte steeg de talige kwaliteit van hun argumenten: de leerlingen legden hun redeneringen beter uit. Ze vertelden niet enkel waarom ze A of B vonden, maar gaven er ook voorbeelden bij of maakten analogieën met hun eigen leefwereld. Argumenten als ‘Het is nummer twee, want kijk daar, dat gaat zo’ klonken na drie maanden explicieter: ‘Het is nummer twee, want in de eerste staat een vierkant en in de tweede een cirkel.’”

TAALZWAK WORDT TAALSTERK

“Exploratief spreken doet dus ook Vlaamse leerlingen beter problemen oplossen in groep, en laat ze beter samenwerken”, besluit T’Sas. “Ze verinnerlijken het exploratieve spreken bovendien tot exploratief denken, want ze worden ook individueel beter in het oplossen van problemen.”

Opvallend zijn de erg goede resultaten bij taalzwakke leerlingen. Ria Van den Eynde: “Die leerlingen blijken de woordenschat van exploratieve gesprekken echt *te leren*. Ze ervaren de nieuwe woordenschat als een handige tool

om zich uit te drukken en hun spreekbeurt op te eisen. Typisch exploratieve uitingen als ‘Waarom?’, ‘Ik ga akkoord met...’ of ‘Ik denk dat...’ gebruiken ze als kapstukken om hun gedachten te ordenen.” Ook de betrokken leerkrachten reageren positief. Eén leerkracht stelt het zo: “Sommige leerlingen gaan nu echt het rijtje van de babbelregels af. Ze gebruiken ze werkelijk als een vorm van structuur.” Wel bevestigen de leerkrachten de grote verschillen tussen leerlingen die de onderzoekers ook op groepsniveau zagen: terwijl de ene leerling echt exploratief spreekt, valt de andere nog geregeld uit de toon. Als minpunt noemen de leerkrachten de moeilijkheid om het exploratieve karakter van een groeps gesprek te evalueren. Bovendien vergen systematische reflectie en evaluatie extra tijd, die er niet altijd is. “En dat verschil zagen we tijdens het experiment,” beaamt T’Sas. “Wekelijks groepswerk organiseren met een probleemoplossend karakter en daarbij systematisch feed forward en feedback inbouwen over het spreken zelf, is niet zo evident. In het lager onderwijs is het al een hele uitdaging, in het secundair onderwijs kan geen enkele leerkracht het alleen aan. Daar ligt de oplossing in het talenbeleid van de school.”

Acht manieren om leerlingen exploratief te doen denken

Volstaat het voor effectief groepswerk dat leerlingen exploratief kunnen spreken? Nee, ook de groepsopdracht moet tot (samen) leren aansporen. De leerkrachten die meededen aan het onderzoek, gebruikten daarvoor deze checklist.

1. Het groepswerk gaat over een concrete vraag, een concreet probleem dat de leerlingen enkel door samenwerking kunnen oplossen en waardoor ze samen kennis opbouwen.
2. De leerlingen worden uitgedaagd om een hypothese te vormen en daarvoor argumenten te formuleren.
3. De opdracht spoort de leerlingen aan om via argumentatie tot een consensus te komen.
4. De focus ligt op samen spreken en overleggen. De opdracht bevat daarom een minimum aan schrijfwerk of ander werk dat het spreken kan verstoren.
5. De leerlingen krijgen een duidelijke mondelinge instructie met expliciete verwijzingen naar het gebruik van een of meerdere basisregels.
6. De leerlingen beschikken ook over een schriftelijke instructie en een eventueel stappenplan.
7. De materialen die de groep voor het groepswerk nodig heeft, zijn functioneel en leiden de leerlingen niet af van de taak.
8. Er is tijd voorzien voor een vorm van nabespreking (individueel, in groep, klassikaal), met expliciete verwijzing naar de basisregels.

Meer lezen?

Op onze website, www.tijdschriftfonson.be, vind je een link naar het eindrapport *Sprekend leren. De leereffecten van exploratieve gesprekken tijdens groepswerk*. Daarin geven onderzoekers Jan T’Sas en Ria Van den Eynde uitgebreide toelichting bij het onderzoek en de resultaten ervan.